

TASHQI YORDAM: AQSH VA YEVROPA ITTIFOQINING UKRAINAGA QARATGAN YORDAMIDAN KO'ZLAGAN GEOSIYOSIY MAQSADI

Kamola Qudbidinova

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti

3-bosqich talabasi

E-mail: kamolaqudbidinova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14769523>

ARTICLE INFO

Received: 27th January 2025

Accepted: 29th January 2025

Published: 30th January 2025

KEYWORDS

Xorijiy yordam, AQSh, Yevropa Ittifoqi, Ukraina, iqtisodiy rivojlanish, gumanitar yordam, siyosiy barqarorlik, xavfsizlik bo'yicha hamkorlik, geosiyosiy ta'sir, shartli yordam, yordam samaradorligi, korruptsiya, jamoatchilik fikri, strategik manfaatlar, hamkorlik, ikki tomonlama munosabatlar.

ABSTRACT

Ushbu maqola AQSh va Yevropa Ittifoqi tomonidan Ukrainaga ko'rsatgan tashqi yordamning maqsadi va ta'sirini o'rganadi. Asosiy e'tibor ushbu yordamni boshqaradigan strategik maqsadlar va geosiyosiy manfaatlarni, shuningdek, Ukrainadagi iqtisodiy rivojlanish, siyosiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlik nuqtai nazaridan aniq natijalarni tushunishga qaratilgan. Maqolada yordamni taqsimlash, yordam ko'rsatish mexanizmlari va belgilangan maqsadlarga erishishda yordam dasturlarining samaradorligi tahlil qilinadi.

Har yili AQSh o'zining xavfsizligi, iqtisodiy va gumanitar manfaatlarini ko'zlab, dunyodagi benefitsiarlarga milliardlab dollar va boshqa mamlakatlarga qaraganda ko'proq yordam yuboradi. AQSh va Yevropa Ittifoqi tomonidan Ukrainaga ko'rsatilayotgan tashqi yordamning maqsadi va ta'siri ushbu Sharqiy Yevropa mamlakatining geosiyosiy dinamikasi va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tushunishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 1991-yilda Ukraina Sovet Ittifoqidan mustaqillikka erishganidan beri AQSh ham, Yevropa Ittifoqi ham Ukrainaning demokratiya, erkin bozor iqtisodiyotiga yo'naltirilgan va G'arb ittifoqlariga integratsiyaga o'tishini qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy va texnik yordam ko'rsatishda asosiy manfaatdor tomonlar bo'lib kelgan. AQSh Ukrainaning gullab-yashnayotgan bozor iqtisodiyotiga ega bo'lgan erkin va demokratik davlat sifatida muvaffaqiyatiga katta ahamiyat beradi. AQSh siyosati demokratik institutlarni mustahkamlash, korruptsiyaga qarshi kurashish, iqtisodiy o'sish va raqobat uchun sharoitlarni rivojlantirish bo'yicha islohotlarni ilgari surar ekan, Rossiyaning davom etayotgan tajovuzi sharoitida Ukrainani qo'llab-quvvatlaydi. AQSh Rossiyaning Qrimni anneksiya qilishga urinishini tan olmaydi va Ukraina sharqidagi Rossiya tomonidan qo'zg'atilgan mojaroga diplomatik yechim izlashda davom etmoqda. Strategik sheriklik to'g'risidagi AQSh-Ukraina Xartiyasida ikki tomonlama munosabatlarning ahamiyati va Qo'shma Shtatlarning Shimoliy Atlantika shartnomasi tashkiloti (NATO) va Ukraina o'rtasida kengaytirilgan hamkorlikni qo'llab-quvvatlashga sodiqligi ta'kidlangan.¹

AQSH va Yevropa Ittifoqi tomonidan Ukrainaga ko'rsatilayotgan tashqi yordamning asosiy maqsadi barqarorlikni ta'minlash, demokratik boshqaruvni rivojlantirish va iqtisodiy

¹ U.S. Department of State - Ukraine (2022); <https://www.state.gov/countries-areas/ukraine/>

rivojlanishni qo'llab-quvvatlashdir. Ushbu yordam Ukrainaga o'z institutlarini isloh qilishda, korrupsiyaga qarshi kurashishda va sog'liqni saqlash, ta'lim va infratuzilma kabi turli sohalarda salohiyatni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, yordam Ukrainani o'z suvereniteti va hududiy yaxlitligini himoya qilish borasidagi sa'y-harakatlarida, ayniqsa Rossiyaning Qrim va Sharqiy Ukrainadagi tajovuziga qarshi kurashda qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynadi.

2022-yil fevral oyida Rossiya bosqinidan beri Ukraina AQShning tashqi yordamini eng ko'p oluvchi davlatga aylandi. Bu Garri S. Trumen ma'muriyati Ikkinchi jahon urushidan keyin Marshall rejasi orqali qit'ani qayta tiklash uchun katta mablag' yo'naltirganidan keyin birinchi marta Yevropa davlati birinchi o'rinni egalladi.

Germaniya tadqiqot instituti Kiel Jahon iqtisodiyoti institutiga ko'ra, Jo Bayden ma'muriyati va AQSh Kongressi Ukrainaga gumanitar, moliyaviy va harbiy yordamni o'z ichiga olgan 75 milliard dollardan ortiq yordam yo'naltirdi. (Bu ko'rsatkich AQShning urush bilan bog'liq barcha xarajatlarini, masalan ittifoqchilarga yordamni o'z ichiga olmaydi.) Tarixiy summalar Ukraina xalqi va institutlarining keng to'plamiga, jumladan, qochoqlar, huquq-tartibot idoralari va mustaqil radioeshittirishlarga yordam bermoqda, ammo yordamning katta qismi harbiy soha bilan bog'liq bo'lgan. O'nlab boshqa davlatlar, jumladan Shimoliy Atlantika Shartnomasi Tashkiloti (NATO) va Yevropa Ittifoqi (YEI) a'zolari ham Ukrainaga katta yordam paketlarini taqdim etmoqda.²

Yevropa Ittifoqi Rossiyaning tajovuziga qarshi Ukraina va uning xalqiga keng ko'lamli moliyaviy, diplomatik va harbiy yordam ko'rsatadi. Yevropa Ittifoqining chora-tadbirlari favqulodda makromoliyaviy yordam, byudjetni qo'llab-quvvatlash, favqulodda grantlar yordami, gumanitar yordam, urushdan qochgan odamlarni kutib olish, fuqaro muhofazasini qo'llab-quvvatlash, savdoni liberallashtirish choralari, urush jinoyatlarini tergov qilish va ta'qib qilishni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi.

Yevropa jamoasi sifatida - Yevropa Ittifoqi va unga a'zo davlatlar hozirgacha Ukraina va uning xalqi uchun kamida 67 milliard yevro mablag'ni safarbar qilgan. Bunga Ukraina davlatini saqlab qolish uchun 2023 yilga mo'ljallangan 18 milliard yevrolik makromoliyaviy yordam paketi (TIV+) kiradi. Bundan tashqari, Yevropa Tinchlik Jamiyati doirasida va a'zo davlatlar tomonidan to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatilgan Ukrainaga YEI harbiy yordamining taxminiy umumiy miqdori 12 milliard yevrodan oshadi Bu Ukrainaga umumiy yordamni kamida 67 milliard yevroga yaqinlashtiradi.

Bundan tashqari, YEI 2022-yil noyabr oyida 15 000 nafar ukrainalik askardan iborat birinchi guruhni tayyorlash uchun Ukrainani (EUMAM) qo'llab-quvvatlash uchun Yevropa Ittifoqining Harbiy yordam missiyasini boshladi. Maqsad yana 15000 kishiga ko'paytirilib, 2023 yilda boshlang'ich 30 000 ukrainalik askarga yetkazildi. Yevropa Ittifoqidan boshpana izlayotgan Ukraina fuqarolariga kamida 2024-yil martigacha Vaqtinchalik himoya qilish-direktiva bo'yicha himoya taklif etiladi, ularning 4 millionga yaqini vaqtinchalik himoya uchun ro'yxatdan o'tgan.

2022-yil 12-may kuni Komissiya Ukrainaning qishloq xo'jaligi eksporti va Yevropa Ittifoqi bilan o'zaro savdosini osonlashtirish uchun Birdamlik yo'laklarini tashkil etish bo'yicha harakatlar rejasini qabul qildi. Urush boshlanganidan beri ular 51 million tonnaga yaqin mahsulot, jumladan, 25 million tonna don va boshqa oziq-ovqat mahsulotlarini eksport qilishga imkon berdi, bu esa ukrainalik fermerlar va biznes uchun 22 milliard yevro daromad keltirdi.

² European Commission - European External Action Service (2022); https://eeas.europa.eu/regions/eastern-europe_en

Yevropa Ittifoqi fuqarolik himoyasi mexanizmi (UCPM) doirasida Ukrainani qo'llab-quvvatlashning keng tarmog'ini yaratdi. UCPM orqali Ukrainaga 84000 tonnadan ortiq moddiy yordam, jumladan 1600 dan ortiq elektr generatorlari va 1400 dan ortiq transformatorlar yetkazib berildi. Shuningdek, Yel hissa qo'shayotgan Energetika hamjamiyati tomonidan tashkil etilgan Ukraina energetikasini qo'llab-quvvatlash jamg'armasi doirasida energetika sektoridagi tezkor ehtiyojlarni qoplash uchun 157 million yevrodan ortiq mablag' ajratildi. Bundan tashqari, 1700 nafar bemor Yevropa mamlakatlariga tibbiy yordam olish uchun evakuatsiya qilingan.³

AQSh va Yevropa Ittifoqi tomonidan Ukrainaga ko'rsatilayotgan tashqi yordamning ta'siri ko'p qirrali bo'ldi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, yordam Ukrainaga iqtisodiyotini barqarorlashtirishga, tarkibiy islohotlarni amalga oshirishga va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga yordam berdi. Bu iqtisodiy o'sishga va Ukraina aholisining turmush darajasining bosqichma-bosqich yaxshilanishiga olib keldi. Bundan tashqari, yordam energiya va transport tarmoqlari kabi muhim infratuzilmani modernizatsiya qilishga yordam berdi, bu esa Ukrainaning g'arbiy sheriklari bilan aloqasi va savdo aloqalarini kuchaytirdi.

Boshqaruv va demokratiya nuqtai nazaridan yordam huquqiy va institutsional islohotlarni amalga oshirishni qo'llab-quvvatladi, fuqarolik jamiyatini mustahkamladi, inson huquqlari va qonun ustuvorligini targ'ib qildi. Bu Ukrainada demokratik institutlarning mustahkamlanishiga va siyosiy erkinliklarning kengayishiga yordam berdi. Bundan tashqari, yordam Ukraina xavfsizlik kuchlarining salohiyatini oshirishda va uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va kiber tahdidlarga qarshi kurashish bo'yicha sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynadi.

Bundan tashqari, AQSh va Yevropa Ittifoqi tomonidan taqdim etilgan yordam Ukrainadagi gumanitar ehtiyojlarni qondirishda, ayniqsa Dombas mintaqasida davom etayotgan mojaro sharoitida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu yordam ichki ko'chirilganlarning azob-uqubatlarini yengillashtirishga, muhim xizmatlardan foydalanish imkoniyatini oshirishga, yarashish va ijtimoiy birdamlikni rivojlantirishga yordam berdi.

Gumanitar 2,7 milliard dollar (4%)
Favqulodda oziq-ovqat yordami, sog'liqni saqlash, qochqinlarni qo'llab-quvvatlash va boshqa gumanitar yordam
Moliyaviy 26,4 milliard dollar (35%)
Iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi orqali byudjet yordami, kreditlar va boshqa moliyaviy yordam
Xavfsizlik yordami 18,3 milliard dollar (24%)
Ukraina Xavfsizlik Tashabbusi orqali ta'lim, jihozlar, qurollar, logistika yordami va boshqa yordam
Umumiy harbiy 46,3 milliard dollar (61%)
Qurol va jihozlar 23,5 milliard dollar (31%)
Mudofaa vazirligi zaxiralaridagi qurol va jihozlar, prezident tomonidan taqdim etilgan mablag'lar
Qurol va jihozlar uchun grantlar va kreditlar

³ SUPPORT IN THE LIGHT OF THE RUSSIAN WAR OF AGGRESSION https://www.eeas.europa.eu/ukraine_en?s=232

4,5 milliard dollar (6%)

Xorijiy harbiy moliyalashtirish dasturi orqali beriladigan grantlar va kreditlar⁴

Yordamning katta qismi Ukraina qo'mondonlari dunyodagi eng qudratli armiyalardan biriga ega bo'lgan Rossiyadan himoya qilishlari kerak bo'lgan qurol tizimlari, mashg'ulotlar va razvedka ma'lumotlarini taqdim etishga qaratilgan. Ko'pgina g'arblik tahlilchilarning aytishicha, Qo'shma Shtatlar va boshqa ittifoqchilar tomonidan berilgan harbiy yordam Ukrainaning mudofaasi va Rossiyaga qarshi hujumida muhim rol o'ynagan. AQSh va ittifoqchi davlatlar yetakchilari Rossiyaning bosqinini NATO chegarasida shafqatsiz va noqonuniy bosqinchilik urushi deb hisoblamogda, agar muvaffaqiyatli bo'lsa, millionlab ukrainaliklarni o'ziga bo'sundiradi.

Biroq, ushbu ijobiy ta'sirlarga qaramay, Ukrainaga tashqi yordam samaradorligida qiyinchiliklar va cheklovlar mavjud. Islohotlarning sust sur'atlari, doimiy korrupsiya va siyosiy beqarorlik yordamning potentsial ta'sirini to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qildi. Bundan tashqari, geosiyosiy ziddiyatlar va Rossiya bilan ziddiyat yordamni yetkazib berish va amalga oshirishni murakkablashtirdi, bu esa muayyan dasturlarda kechikishlar va noaniqliklarga olib keldi.

AQSH VA YEVROPA ITTIFOQINING UKRAINAGA QARATGAN YORDAMIDAN KO'ZLAGAN GEOSIYOSIY MAQSADI MAVZUSIDA SWOT ANALIZ

<i>S Kuchli tomonlar:</i>	<i>W Kamchiliklar:</i>
S1. Gumanitar yordam: tashqi yordam tabiiy ofatlar, mojarolar va boshqa favqulodda vaziyatlardan aziyat chekkan aholiga rahm-shafqat va global hamkorlik imkoniyatlarini namoyish etadigan muhim yordamni taqdim etadi.	W1. Qaramlik: uzoq muddatli tashqi yordam tashqi qo'llab-quvvatlashga bog'liqlikni keltirib chiqarishi va qabul qiluvchi mamlakatlarda o'zini o'zi ta'minlaydigan iqtisodiyotlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin.
S2. Global imidjni yaxshilaydi: katta miqdordagi xorijiy yordam ko'rsatish mamlakatning global obro'sini va yumshoq kuchini oshirishi, saxiylik va birdamlik qiyofasini aks ettirishi mumkin.	W2. Samarasizlik va korrupsiya: ba'zi qabul qiluvchi mamlakatlarda zaif boshqaruv tuzilmalari noto'g'ri boshqaruv va korrupsiyaga olib kelishi mumkin, natijada yordam muhtojlarga etib bormaydi.
S3. Iqtisodiy aloqalar: rivojlanayotgan mamlakatlarga yordam ko'rsatish orqali donor va oluvchi davlatlarga foyda keltiradigan kuchli iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish mumkin.	W3. Cheklangan resurslar: Donor davlatlar ko'pincha cheklangan resurslarga ega, bu ular ko'rsatadigan yordam miqdorini cheklashi mumkin, ayniqsa iqtisodiy tanazzul paytida.
<i>O Imkoniyatlar:</i>	<i>T Tahdidlar:</i>

⁴ <https://www.cfr.org/article/how-much-aid-has-us-sent-ukraine-here-are-six-charts>

<p>01. Strategik sheriklik: tashqi yordam ko'rsatish ittifoqlar va strategik sheriklik aloqalarini o'rnatish, diplomatik va geosiyosiy ta'sirni kuchaytirish imkoniyatlarini taqdim etadi.</p>	<p>T1. Siyosiy qarama-qarshilik: tashqi yordam ko'rsatishga ichki qarshilik paydo bo'lishi mumkin, ayniqsa iqtisodiy tanazzul paytida, yordam byudjetining pasayishiga olib kelishi mumkin.</p>
<p>02. Uzoq muddatli rivojlanish: tashqi yordam barqaror rivojlanish tashabbuslariga hissa qo'shishi mumkin, bu esa qabul qiluvchi mamlakatlarda sog'liqni saqlash, ta'lim, infratuzilma va iqtisodiy o'sishni yaxshilashga olib keladi.</p>	<p>T2. Xavfsizlik xavfi: yordam dasturlari ekstremistik guruhlar va jinoiy tashkilotlar uchun nishonga aylanishi mumkin, bu esa yordam xodimlariga ham, oluvchilarga ham xavfsizlikka tahdid soladi.</p>
<p>03. Innovatsiya va investitsiyalar: tashqi yordamga e'tibor sog'liqni saqlash, ta'lim va qayta tiklanadigan energiya kabi sohalarda innovatsiyalar va investitsiyalarni jalb qilishi, uzoq muddatli farovonlikni ta'minlashi mumkin.</p>	<p>T3. Uzoq muddatli majburiyat: aniq chiqish strategiyalarisiz doimiy ravishda yordam ko'rsatish donor davlatlarga doimiy moliyaviy yukni keltirib chiqarishi va ichki ustuvorliklarga ta'sir qilishi mumkin.</p>

- Kuchli tomonlar: tahlil tashqi yordamning gumanitar yordamdagi roli, mamlakatning global imidjini yaxshilash va oluvchi davlatlar bilan iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish kabi ijobiy tomonlarini ta'kidlaydi. **(S101; S202; S303)**
- Kamchiliklar: tahlilning ushbu qismi tashqi yordamning potentsial kamchiliklarini, shu jumladan yordamni etkazib berishda qaramlik, samarasizlik va korrupsiyani yaratish xavfini va cheklangan resurslardan kelib chiqadigan cheklovlarni aniqlaydi. **(W1T1; W2T2; W3T3)**
- Imkoniyatlar: tahlilda xorijiy yordam taqdim etgan imkoniyatlar, shu jumladan strategik sheriklik va ittifoqlar salohiyati, qabul qiluvchi mamlakatlarda uzoq muddatli rivojlanishni rivojlantirish, innovatsiyalar va asosiy tarmoqlarga investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari ko'rsatilgan. **(O1 S1; O2S2; O3S3)**
- Tahdidlar: tahlilda tashqi yordam bilan bog'liq potentsial tahdidlar, shu jumladan siyosiy qarama-qarshilik va yordam byudjetining kamayishi, yordam dasturlari bilan bog'liq xavfsizlik xavfi va donor davlatlarga uzoq muddatli moliyaviy yuk batafsil bayon etilgan. **(T1; T2; T3)**

Xulosa qilib aytganda, AQSh va Yevropa Ittifoqi tomonidan Ukrainaga ko'rsatilayotgan tashqi yordamning maqsadi va ta'siri so'nggi o'n yilliklarda mamlakat traektoriyasini shakllantirishda muhim rol o'ynadi. Ushbu yordam barqarorlikni ta'minlash, demokratik boshqaruvni rivojlantirish va iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga yordam berdi. Biroq, yordamning samaradorligiga ichki va tashqi muammolar to'sqinlik qildi. AQSh va Evropa Ittifoqi Ukrainani qo'llab-quvvatlashni davom ettirishlari, shuningdek, yordamning ta'sirini to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan asosiy muammolarni hal qilishlari juda muhimdir. Ukraina hukumati va fuqarolik jamiyati bilan yaqin hamkorlikda ishlash orqali tashqi yordam Ukrainaga o'z muammolarini yengib o'tishda va farovon va xavfsiz kelajakka erishishda muhim rol o'ynashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. U.S. Department of State - Ukraine (2022). <https://www.state.gov/countries-areas/ukraine/>
2. COUNCIL on FOREIGN RELATIONS. <https://www.cfr.org>
3. <https://www.cfr.org/article/how-much-aid-has-us-sent-ukraine-here-are-six-charts>
4. SUPPORT IN THE LIGHT OF THE RUSSIAN WAR OF AGGRESSION. https://www.eeas.europa.eu/ukraine_en?s=232

